

Liedon Vanhalinna

**kartano, museo
kulttuurimaisema**

Ulla Lähdesmäki 1996

Liedon Vanhalinna

kartano, museo, kulttuurimaisema

**Vanhalinnan kehittämissuunnitelma
ja suunnitelma rakennusten korjaamisesta**

Ulla Lähdesmäki

Sukupolvien saatto kulkenut on
ohi Vanhalinnan kartanon
ja painanut jälkensä Härkätien hiekkaan.
Väki seudun on tarttunut jouseen ja miekkaan:
on kilissyt kauppien kulta.
On linnan luukuista välkkynyt tulta,
taa vainioin, yli Auran paarteen
mies Sauvalan salaa kun hautasi aarteen.
Ajatellen ehkä sen säilyttää - mene tiedä,
tai manan majoille hopeat viedä...

(Unto S alo 1973)

ALUKSI

Seitsemän tuhatta vuotta sitten muinais-Itämeri lainehti nykyisen Liedon länsiosia siellä, missä tänään kohoaa Vanhalinnan kalliivuori viljavassa peltomaisemassa. Maankohoamisen seurauksena merestä nousi niillä seuduilla asutukseen kelpaavaa saaristoa 5. vuosituhannella eKr. Niin kohosi Vanhalinnan kalliokin muuttuen mantereeseen kuuluvaksi niemeksi kivikauden lopulla. Merenlahti kaartui suojausana Vanhalinnan vuoren eteläpuolella, ja sinne tekivät asuntonsa varhaiset asukkaat. Väki oli harvassa ja eli pyyntielinkeinoja harjoittaen vuotuiskierrossa käyttäen hyväkseen laajoja alueita. Ilmaston ja topografian hitaat muutokset muokkasivat ympäristöä. Rannasta jyrkkänä kokonneen kalliivuoren ympäristö muuttui lehtimetsästä havupuuvaltaiseksi. Maata viljelemään oppinut väestö hyödynsi ympäristöään ja ihmisen seuralaisiksi muuttuneet lammas- ja nautaeläimet laidunsivat rantavyöhykkeitä.

Toiselta vuosituhannelta eKr. ajanlaskumme alkuun ihminen oppi käyttämään pronssia ja sen jälkeen rautaa pyyntivälineiden, aseiden, korujen ja työvälineiden valmistamiseen. Vanhalinnan vuorella asuttiin jo pronssikaudella. Ajanlaskumme alussa ja ensimmäisellä vuosisadalla jKr. jokilaaksossa oli asutusta lännessä Vähäjoen suussa, missä skandinaavinen kauppiassiirtokunta eli Kärämäen seudulla. Joen yläjuoksun suuntaan ensimmäinen talo sijaitsi Vanhalinnassa, ja sen asukkaat haudattiin nykyiselle Vanhalinnan Aittamäelle uuden kärämäkeläisen tavan mukaan mm. vakkauurniin ja luukuoppiin. Nämä ihmiset edustavat Liedon varhaisinta rautakautista pysyvää asutusta.

500-luvulla jKr. Vanhalinnan vuori sai uuden merkityksen: jyrkkärinteisenä sisämähän johtavan vesireitin vieressä sijaitsevana se oli oivallinen pako- ja puolustuspaikka, johon lähiympäristön väestö mm. Pahkasta, Sauvolasta ja Loukinaisista vetäytyi levottomina aikoina. Rautakauden lopulla Vanhalinnasta kehittyi seutukunnan huomattavin linnoitus, jossa sen loppuvaiheissa oli pysyvästi varusväkeä. Linnoitukseen kuului puisia rakennuksia ja paaluväestös, ja linnavuoren juurella sijaitsi myös rakennuksia. Ne olivat ehkä varuskunnan huoltoa palvelevia, ehkä asuinrakennuksia.

Ristiretket ja varhaiskeskiaika toivat uudet isännät Varsinais-Suomeen: Ruotsin kruunun ja katolisen kirkon vaikutus muutti vähitellen vuosituhantista kulttuuria, niin myös Vanhalinnassa, josta tuli kruunun ylläpitämä linnoitus. Rannikon ja sisämaan asukkaiden ristiriidat sekä novgorodilaisten ryöstö- ja valloitusretket näkyvät vielä linnavuoren historiassa. Viime vaiheessaan vanha linnoitus paloi 1300-luvulla, varusväki siirrettiin lopullisesti pois linnoituksesta eikä sitä enää rakennettu uudestaan. Hallintovallan, puolustuksen ja kirkon uudet manifestaatiot kohosivat 1200-luvun lopulla ja 1300-luvulla Koroisiin, Unikankareelle ja Aurajoen suuhun. Jokilaakso muinaisesta linnoituksesta tuli sananmukaisesti vanha linna, raunioitunut varuskunta, jonka juurella elämä kuitenkin jatkui. (Liite 1)

Keskiajalla Vanhalinnassa tiedetään olleen jo sellainen maatila, joka kelpasi annettavaksi vaihdossa kahta muuta tilaa vastaan Turun piispalle. Tila oli läänitettyä 1500-luvun lopulta 1600-luvulle useilla merkittäväilläkin henkilöillä. 1600-luvulla Vanhalinnasta tuli ratsutila, kun ratsuväen käyttö sodassa lisääntyi. Tilan haltija sai verohelpotuksia, eikä häntä voinut häätää niin kauan kuin hän suoritti ratsupalvelusta kruunulle. Vanhalinna ostettiin perintötilaksi vuonna 1739 kauppias Karl Magnus Sierckenin lunastaessa tilan kauppias Hans Schelen perillisiltä. 1700-luvun lopulla tilan omistajaksi tuli Hjelt-suku. Sen huomattavin jäsen oli Kristian Ludvig Hjelt, joka mm. painatti Åbo Underrättelseriä sekä perusti Vanhalinnan maalle vuonna 1823 Littoisten Verkatehtaan. Pakkokuutokauppa koitui Vanhalinnan kohtaloksi vuonna 1863, ja seuraavakin omistaja joutui luopumaan tilasta katovuosien tappioiden ja velkataakan vuoksi. Kauppiaiden, virkamiesten ja käsityöläisten omistusaika päättyi Vanhalinnassa ja tilan isännöyden ottivat vuonna 1873 herastuomari Israel Hemberg ja hänen perillisensä, jotka omaksuivat Vanhalinnan nimen suvun nimeksi. Omistajat asuivat tilalla vakituisesti ja harjoittivat päätoimisesti maataloutta poiketen tässä suhteessa olennaisesti aikaisempien vuosisatojen omistajista. (Liite 2)

Kotiseutuneuvos Mauno Wanhalinna sai tilan haltuunsa isältään vuonna 1930. Kaksikymmentäkuusi vuotta myöhemmin hän vaimonsa Ester Wanhalinnan kanssa lahjoitti huomattavana suomalaista kulttuuria ja sivistystä tukevana tekona suuren osan tilasta Turun yliopistolle esittäen toivomuksena, että tila säilytetään yhtenäisenä maanviljelystilana, jonka tuottoa käytettäisiin arkeologiseen tutkimukseen ja opetukseen (liite 3).

Maanviljely on lahjoitusajasta lähtien jatkunut Vanhalinnan tilalla, jossa se Yliopistosäätiön omistuskaudella on toteutettu tilan n. 40 hehtaarin peltoalalla vuokraviljelyperiaatteella. Lahjoituksen yhteydessä tilan päärakennukseen perustettiin kulttuurihistoriallinen museo, joka esitteli lahjoittajien vuosikymmenien aikana Liedosta ja laajemmaltakin alueelta keräämää esineistöä. Kokoelmien määrä nousee useaan tuhanteen esineeseen, ja aineistoon kuuluu mm. Vanhalinnan tilan maatalousvälineistöä ja sisäirtaimistoa, Turun yliopiston ensimmäisessä varsinaisessa toimirakennuksessa Phoenixissa ollutta kalustusta. Lahjoittajat järjestivät museon kokoelmat itse ja laativat myös ensimmäiset luettelot esineistöstä. Kartanon päärakennuksessa, härkätallissa ja alituvassa olevat näyttelyt ovat suureksi osaksi säilyttäneet lahjoitusvaiheen alkuperäisen asettelun ja ovat muun museotoiminnan arkistoaineiston kanssa arvokas museologinen kokonaisuus, joka kuvaa erinomaisesti yksityisen keruu- ja museotoiminnan historiaa Suomessa. Tilan rakennuksista 5 - 6 on vuosikymmenten kuluessa otettu museokäyttöön näyttely- ja varastotiloiksi. Vanhalinnan museo on toiminut pienimuotoisena erityisesti Turun yliopiston arkeologian ja kansatieteen opetusta sekä seutukunnan kouluja palvelevana laitoksena mutta aina myös kaikille museokävijöille avoimena museona. Lahjakirjan toivomuksen mukaisesti Yliopistosäätiö ja yliopisto ovat tukeneet Vanhalinnan arkeologista tutkimusta v. 1957 - 75 linnavuorella ja vuodesta 1992 lähtien vuoren ympäristössä.

1. VANHALINNAN NYKYISYYDEN JA TULEVAISUUDEN ARVIOINTIA

Vanhalinnan miljö, rakennukset ja museokokoelmat ovat sekä voimavara että mahdollisuus, jota tulisi - lahjakirjan hengen pohjalta- kehittää ja käyttää nykyistä monipuolisemmin ja enemmän.

Vanhalinnan voimavaroina voidaan pitää ainakin seuraavia tekijöitä

- sijainti Aurajokilaakson valtakunnallisesti arvokkaassa kulttuurimaisemassa ja museotieksi nimetyn Härkätien varrella
- yhteys Turun yliopiston opetukseen ja tutkimukseen: museo liittyy kulttuurien tutkimuksen laitoksen kansatieteen, arkeologian ja museologian opetukseen sekä arkeologian kenttätutkimukseen. Siihen on yhdistynyt myös luonnontieteellisen tiedekunnan eri alojen opetusta ja tutkimusta
- sijainti arkeologisesti rikkaassa miljöössä; museon alueella on useita asuinpaikkoja ja kalmisto, jotka mahdollistavat mielekkään asutushistoriallisen tutkimuksen.
- Euroopan neuvoston antama tunnustus; Cultural Viking Routes -kulttuuri-reitin ainoa ensisijainen suomalaishkohde.
- Turun yliopiston varhaisvaiheisiin liittyvä ainutlaatuinen huonekalukokoelma
- museoon sijoitettu usean sadan esineen arkeologinen kokoelma
- museossa on säilynyt hyvin 1900-luvun alun ja puolivälin yksityisten keräilyharrastusta ilmentävät Mauno Vanhalinnan kokoelmiin perustuvat näytteilleasettelut. Tämä on arvokas ominaisuus suomalaisen museotoiminnan perustan ja keruuideologioiden tutkimuksen kannalta. Monissa museoissa alkuperäiset kerääjän museoideaa heijastavat näyttelyt on purettu kauan sitten. Vanhalinnan näyttelyjä kehitettäessä otetaan huomioon nykyisten näyttelyjen tutkimuksellinen merkitys.
- alueen ympäristö mahdollistaa yhteistyön myös luonnontieteen alojen kanssa
- muinaisjäännösmiljöo ollut monivuotinen kulttuurimaiseman hoitokohde
- alueella sijaitsee useita lähes alkuperäisessä asussaan säilynyttä kulttuuri-historiallisesti arvokasta rakennusta

Vanhalinnan kehittämisen keskeiset ongelmat

- Vanhalinnan rakennuskanta on suuri: suppealla alueella linnavuoren miljöössä sijaitsee 13 rakennusta, joista suuri osa on kylmillään eikä säännöllisessä käytössä. Rakennusten ylläpito on erittäin raskasta rakennukset omistavalle Yliopistosäätiölle.
- museointia hoitava sivutoiminen intendentuuri ei ole ollut riittävä museoammatillinen työpanos näin suuressa ja voimavaroiltaan kiinnostavassa kohteessa
- Vanhalinna ei ole saanut riittävästi tietoa kehittämistä mahdollistavista julkisista hankkeista, joista tiedotetaan ensisijaisesti kuntia ja valtion laitoksia

Vanhalinnan kartanon kehittäminen on tullut ajankohtaiseksi vuoden 1995 lopulla ja keväällä 1996: kartanon rakennuksille haettiin opetusministeriöltä yhdessä Liedon kunnan kanssa julkisten rakennusten peruskorjausrahoitusta, ja kartanolle ryhdyttiin Yliopistosäätiön rahoittamana laatimaan kehittämissuunnitelmaa, joka nyt on käsillä.

Opetusministeriön päätöksellä Vanhalinna on hyväksytty mukaan valtion julkisten rakennusten peruskorjausohjelmaan, joka on perustettu työllisyysyistä nelivuotisena. Liedon kunnalle on myönnetty 500 000 markan valtionapu käytettäväksi Vanhalinnan rakennusten korjaustyön käynnistämiseksi.

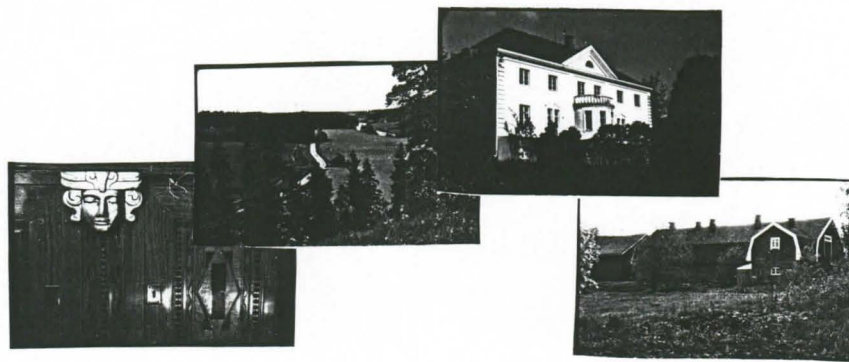
Rakennusten korjaus on yhteydessä niiden käyttöön ja koko alueen tulevaan toimintaan. Korjaustyön käynnistyminen edellyttää kohteen toiminnan määrittelyä ja Vanhalinnan kokonaisvaltaista kehittämistä. Seuraavassa esitetään kartanon kehittämismalli sekä suunnitelma rakennusten korjaustyön toteuttamisesta.

2. VANHALINNAN KARTANON TOIMINTA

2.1. TOIMINTAMALLI

Tässä suunnitelmassa kehittämiskohteen yleisnimenä on **Vanhalinnan kartano**. Siihen sisältyy kaksi erilaista toimintamuotoa, joihin kuuluu erilaisia tehtäviä. Toimintamuotojen yksityiskohtaisempi kuvaus esitetään kohdassa 2.2.

VANHALINNAN KARTANO

MUSEO JA KULTTUURIMAISEMA

arkeologinen, kansatieteellinen ja kulttuuri-historiallinen näyttely- ja museotoiminta

yliopiston eri tieteenalojen opetus- ja tutkimuskohde

museoalueen arkeologinen kaivaustoiminta

aineellisen kulttuuriperinnön hoitamisen asiantuntijapalvelut

kulttuuri- ja luontomatkailukohde

SEMINAARIKARTANO

kokoontumis-, luento- ja työtilojen vuokraus

- seminaareille ja pienimuotoisille kongresseille
- tutkijahuoneiksi
- juhlatilaisuuksiin
- näyttelytilaksi museon ulkopuolisille tahoille

Osa tehtävistä voidaan sisällyttää Vanhalinnan toimintaan ensisijaisesti ja suhteellisen lyhyen ajan kehittämistoimina, osa pidemmän ajan kehittämishankkeina. Tähän vaikuttavat rakennusten korjaukseen saatavat resurssit sekä korjaustyön laajuus ja voimakkuus, päätoimisen viran perustaminen, mahdollisuus hankkia apu-työvoimaa erityisesti työllistämisvaroin, harjoittelua suorittavista opiskelijoista ja muihin keinoin sekä luonnollisesti siitä, minkälaiset kehittämisen tavoitteet Yliopistosäätiö määrittelee Vanhalinnalle.

2. 1. MALLIN YKSITYISKOHDAT

Museo ja kulttuurimaisema:

Toimintamuotoon kuuluvat päärakennus, pihasauna, härkätalli, alitupa, aitta ja paja sekä alueen luontopolut ja muinaisjäännösmiljö.

Näyttely- ja museotoimintaan sisältyvät

- museon kokoelmien hoitaminen
- näyttelytoiminta, joka koskee Vanhalinnan kartanon historiaa, alueen arkeologisia löytöjä, kansankulttuuria ja maataloutta sekä Turun yliopiston historiaa.
- museotoiminnassa hyödynnetään eri alojen tutkimustuloksia
- toimiminen osana Turun yliopistoyhteisön julkisivua muun yhteiskunnan suuntaan

Yliopistolliseen opetus- ja tutkimuskäyttöön kuuluu

- Vanhalinnan toimiminen museologian opintoihin sisältyvän pakollisen harjoittelun suorituspaikkana (yhteistyö museologian oppiaineen kanssa)
- Vanhalinnan aineistojen ja kysymyksenasettelujen hyödyntäminen humanistisessa ja luonnontieteellisessä opetuksessa ja tutkimuksessa eriasteisina opinnäytetöinä ja harjoitteluina.

Kehittämissuunnitelman valmisteluvaiheessa on alustavasti selvitetty eräiden yliopiston oppiaineiden kiinnostusta hyödyntää Vanhalinnan miljöötä, historiaa, esihistoriaa ja museota työstämällä niitä koskevia eriasteisia opinnäytetöitä. Kysely ei ollut aivan kattava, mutta riittävä, jotta voidaan todeta kohteen kiinnostavan useita tieteenaloja. **Selvityksen perusteella on tarkoituksenmukaista laatia kohteesta opinnäytetöiden suunnittelua palveleva tiivistelmä sekä ehdotus "työnjaosta" eri aineiden kesken ja toimittaa se oppiaineille syyslukukauden alkuun mennessä.** Lisäksi on tarpeen hahmotella miten tuloksia voidaan hyödyntää museotoiminnassa.

Mahdollisia Vanhalinnaa koskevia yleistasoisesti määriteltyjä opetus- ja tutkimusteemoja ovat ainakin seuraavat:

Arkeologia: alueen pitkän perspektiivin asutushistoria; muinaislinnan suhde ympäristön asutukseen; Vanhalinnan keskiaikaisen tilan kehittyminen rautakauden asutuksesta; Vanhalinnan mahdollinen satamapaikka, rautakautisen ja varhaiskeskiaikaisen rakennuksen rekonstruointi (tutkimuksen perusteella rakennetaan rekonstruktio Aittamäen ja Aurajoen välimaastoon); alueen kulttuurikontaktit kalmistolöytöjen valossa.; Aittamäen kalmiston viikinkiaikainen käyttö. Opetus hyödyntäisi nykyiseen tapaan näyttelyitä esinetuntemuksen opetuksessa. Kohde soveltuu inventointimenetelmien kehittämiseen.

Biologia, kulttuurimaantiede, luonnonmaantiede: Kasvillisuuden ja maiseman muutokset.

Biologia: kulttuurikasvit; makrosubfossiilitutkimus

Kansatiede: teemoja mm. kulttuurimaiseman elementit ja niiden tulkinta; rakennusdokumentoinnin menetelmät (toteutetaan sl -96 Vanhalinnassa yhteistyössä Turun maakuntamuseon kanssa), Vanhalinnan museon synty ja kehitys ; Vanhalinnan vaikutusalue - kartanon ja ympäröivän asutuksen suhde; Vanhalinna lietolaisuuden symbolina; yksittäisen rakennustyyppin tai esineryhmän tutkimus; Vanhalinna - lounaissuomalainen kulttuuriympäristö; etnoarkeologinen näkökulma linnavuoren vaiheisiin.

Kulttuurihistoria: useita aiheita mm. Turun suomalaisen yliopiston alkuvaiheiden toiminnasta.

Suomen historia: useita aiheita tilan historiallisen ajan omistajista ja elämästä; maamme keskeisten historiallisten vaiheiden vaikutus Vanhalinnaan (mm. isoviha, siirtoväestön pika-asuttaminen).

Ympäristönsuojelu: mm. teemaseminaarien ja kenttäkurssien kohde; museo- ja matkailukäytön vaikutus luonnonympäristöön; Aurajokilaakson metsittämishankkeiden vaikutus; maiseman ja ympäristön hoidon kysymykset; kulttuuriarvojen ja käyttöarvojen yhdistäminen rakennuskannassa.

Turun kauppakorkeakoulu, markkinoinnin laitos: Vanhalinnan kartanon markkinointisuunnitelma (erityisesti kohteen tunnettuuden lisääminen ja viestintäkeinot)

Kulttuuri- ja luontomatkailu merkitsee

- alueen luonnontieteellisten, arkeologisten ja historiallisten erityispiirteiden tuotteistamista teemamatkailun tarpeisiin
- Vanhalinnan nivomista koko Aurajokilaakson matkailuhankkeeseen

Aineellisen kulttuuriperinnön hoitamisen asiantuntijapalveluja

voidaan kehittää pitkän ajanjakson hankkeena. Tähän toimintamuotoon kuuluvat rakennusten korjaustyön yhteydessä syntyvät kokemukset ja materiaalit ja niitä koskevat maksullisen palvelun periaatteella tuotettavat opetus-, neuvonta- ja muut "myyntituotteet". Lisäksi Vanhalinnasta käsin voidaan tulevaisuudessa organisoida pienimuotoisia antikvaarisia selvityksiä maksullisina palveluina maankäytön suunnittelun tarpeisiin (muinaisjäännöstarkastukset, inventoinnit). Toiminnaan käynnistäminen edellyttää yhteistyötä museoviraston ja Turun maakuntamuseon kanssa.

Seminaarikartano:

Toimintamuotoon kuuluvat navetta, päärakennus, härkätalli, alitupa, jokirannan sauna ja "Hovi" eli muonamiehen asunto.

Kartanon navettarakennukseen, härkätalliin ja alitupaan kunnostetaan seminaarien, kokouksien ja osallistujamäärältään suppeahkojen kongressien järjestämiseen soveltuvia kokoontumis- ja luentotiloja. Tiloja voivat vuokrata kaikki halukkaat. Samat tilat soveltuvat juhlatilavuokraukseen, ja niitä tulisi voida vuokrata myös sopiviksi katsottujen ulkopuolisten tahojen näyttelytarpeisiin. "Hovi" soveltuu vuokrattavaksi edelleenkin kesäasuntokäyttöön tai lyhyiksi periodeiksi esimerkiksi taiteilijoiden työskentelytilaksi tai tutkijatilaksi.

Edellä mainittujen rakennusten muuttaminen tällaiseen käyttöön edellyttää yksityiskohtaista tilasuunnittelua. Se toteutetaan 1) työllisyysvaroin palkattavien rakennusalan suunnittelijoiden avutta ja 2) koulutushankkeen osana; tästä tarkemmin rakennusten korjaussuunnitelman yhteydessä.

2.3. TOIMINTAEDELLYTYKSET

2.3.1. Toiminnan rahoituspohja

Ehdotetut kartanon toimintamuodot voidaan ottaa käyttöön vaiheittain: liikkeelle lähdettäisiin perustason parantamisesta eli kartanoa varten perustetaan päätoiminen intendentin virka. Intendentin tehtävänä on organisoida museon kokoelmiin ja näyttelyihin liittyvien perustöiden tekeminen ja koordinoida sekä harjoittaa Vanhalinnan aineistoihin perustuvaa yliopistollista tutkimusta ja opetusta. Virka voidaan toteuttaa joko siten, että säätiö perustaa päätoimisen viran (jolloin virkaan voidaan saada n. 30 % valtionosuutta) tai yliopisto perustaa päätoimisen Vanhalinnan intendentin viran, johon yhdistetään yliopiston arkeologian osaston esinekokoelmien hoito (jolloin valtionosuutta viran kustannuksiin ei voi saada). Virkakysymys on yksi olennaisimpia asioita Vanhalinnan kartanon kehittämisessä.

Aurajokilaakson kulttuurimatkailun kehittäminen on Vanhalinnan ja erityisesti Liedon kunnan, Turun seudun muiden kuntien ja Varsinais-Suomen liiton intressissä. Intendentti osallistuu yhdyshenkilönä tämän toimintamuodon työstämiseen Vanhalinnan osalta. Kohteiden matkailulliseen työstämiseen pyritään palkkaamaan Varsinais-Suomen liiton avulla erillinen suunnittelija.

Kartanon eri toimintamuotojen kehittämiseen ja ylläpitämiseen kiinnitetään mahdollisuuksien mukaan säännöllisesti työvoimahallinnon kautta työntekijöitä, jotka toimivat intendentin alaisuudessa.

Perusmuseotyöhön käytetään säännöllisesti yliopiston museologian pakollista museoharjoittelua suorittavia opiskelijoita. Työn ohjauksesta ja valvonnasta huolehtivat museologian oppiaineen tutkija ja osa museologian tuntiopettajista osana heidän opetuskokonaisuuttaan (yliopiston opetuspalkkioihin sisältyvänä). Lisäksi tarjotaan muiden yliopiston humanististen aineiden sekä luonnontieteen aineiden praktikum- ja muille opiskelijoille mahdollisuus suorittaa harjoittelua ja harjoitustöitä Vanhalinnan aineistoista.

Vanhalinnan vahtimestarin toimenkuvaan voitaisiin sisällyttää seminaarikartanon vuokraukseen liittyviä tehtäviä. Muuttuneissa oloissa toimenkuvan muuttaminen olisi luontevaa, koska rakennusten huoltotehtäviä voidaan tilojen vuokraustoiminnan lisääntyessä liittää osaksi yliopiston tilojen huoltoa ja siivousta (tai mahdollisesti aikaansaada yhteistyötä tässä asiassa Liedon kunnan kanssa). Näin vahtimestarin koulutusta ja taitoja voitaisiin hyödyntää nykyistä monipuolisemmin. Toisena vaihtoehtona on vuokrata tilojen vuokraustoiminnan piirissä olevat tilat yksityisyritykselle (vrt. Bengtskärin majakka) seminaaripalvelujen ja niihin liittyvien ravitsemuspalvelujen tuottamiseen.

Kulttuuriperinnön hoitamisen asiantuntijapalvelujen tuottaminen voidaan sisällyttää Vanhalinnaan pidemmän ajan kehittämishankkeena arkeologikonsulttiyrityksen muodossa tai museotoiminnan osana maksupalveluperiaatteella.

Kartanon tehtävien valinta ja kehittäminen edellyttää yhteistyötä Yliopistosäätiön, yliopiston, Liedon kunnan ja Turun maakuntamuseon kanssa sekä arkeologisten asiantuntijapalvelujen osalta museoviraston ja maakuntamuseon kanssa.

2.3.2. Yhteistyöverkostot

Vanhalinnan kehittämisessä Yliopistosäätiön tärkeimmät kumppanit ovat Turun yliopisto ja Liedon kunta. Niitä koskevat erityisesti museon opetus- ja tutkimustoiminnan vauhdittaminen ja tulosten soveltaminen näyttelytoiminnan ja matkailun tarpeisiin. Varsinais-Suomen liiton intressissä on maakunnan elinkeinojen kehittäminen; Vanhalinna tulee yhdistää Aurajokilaakson kulttuurimatkailua ja arkeologista teemamatkailua koskeviin suunnitelmiin, joissa liitto toimii koordinoijana ja rahoittajana.

Museotoiminnan kehittäminen ja osa matkailuteemoista merkitsee jo vanhastaan harjoitettua yhteistyötä Turun maakuntamuseon kanssa (kuntien yhteisvarastohanke, museologian museoharjoittelu, rakennusten peruskorjaus, Kuralan kylämäen elävän historian kylän ja Vanhalinnan yhteistoiminta).

Tielaitos kunnostaa historiallista Hämeen härkätietä; tämän hankkeen osalta Vanhalinnan tulisi olla yhteydessä Turun ja Hämeen tiepiireihin.

Euroopan Unioni käynnistää vuonna 1997 varsinaisen kulttuuriperintöohjelma Raphaelin. Ohjelman sisältöä ei ole vielä lopullisesti hyväksytty eikä täsmennettyjä kulttuuriperinnön konservoinnin teemoja ole vielä käytettävissä. Valmistautuminen varsinaisen Raphael-ohjelman hakuun tulisi aloittaa etsimällä kahdesta muusta jäsenmaasta yhteistyökumppanit. (esim. Tanskan ja Englannin arkeologisista museokohteista) ottamalla yhteyttä International Council of Museums -organisaatioon (Pariisissa toimiva Unescon alainen museoneuvosto). Lisäksi Skandinavian maat ovat suunnittelemassa verkostoitumista palvelevaa "kumppanipankkia". Olennaista EU-rahoituksen haun valmistelussa on pyrkiä esittelemään hanketta ennakkoon valmisteleville virkamiehille, rajaamaan mielekäs tehtäväkokonaisuus, johon rahoitusta haetaan ja etsiä aktiivisesti ulkomaiset kumppanit.

Vanhalinnaa koskevan tiedottamisen kehittämiseksi pyritään yhteistyöhön Turun taiteen ja viestinnän oppilaitoksen kanssa; oppilaitoksen harjoitustöinä on mahdollista työstää nykyaikaisin tekniikoin ohjelmia ja esittelyjä Vanhalinnan historiasta ja kulttuuriympäristöstä, arkeologiasta ja rakennusten korjaustyöstä. Tiedottamista edistetään tarjoamalla Vanhalinnan kehittämissuunnitelmaa Turun kauppakorkeakoulun markkinoinnin laitokselle opinnäytetyön lähtökohdaksi.

Aktiivinen verkostoituminen on jo osittain käynnissä, osa yhteyksistä toimii vanhastaan. Osa verkostoitumisesta edellyttää kehittämissuunnitelman hyväksymistä.

3. VANHALINNAN RAKENNUKSET

3.1. KORJAUSTYÖNLÄHTÖKOHDAT

Vanhalinnan kartanossa on 14 rakennusta, jotka ovat kuuluneet yliopistolle vuonna 1956 lahjoitettuun maatilaan. Näistä kuusi muodostaa tiiviin kokonaisuuden kartanon pihapiirissä linnavuoren juurella: täällä sijaitsevat päärakennus, navetta, tallirakennus, varastot ja sauna. Pihan ulkopuolella Aittamäellä - tai kalmistonmäellä - sijaitsevat aitta sekä kaksi maakellaria (molemmat sortuneet), puimalanmäellä makasiini-puimala-saha sekä paja, jokirannassa toinen sauna, Hämeen härkätien varressa Vuoripellon lato ja puimalamäen eteläpuolella ns. Hovi eli muonamiehen asuin- ja ulkorakennus. Varsinaisten rakennusten lisäksi oihassa sijaitsee graniitista muurattu ja punasavitiilillä katettu kaksitorninen portti, jonka kautta kulkee reitti linnavuorelle. (Liite 5)

Suurin osa rakennuksista on peräisin **1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä**. Vanhimpia rakennuksia ovat **1860-luvulla** seppämestari Ranckenin rakentama maalattialla varustettu **paja**, jossa tehtiin sepäntöitä kartanon tarpeisiin, ja myös kylältä sai tulla sinne tekemään taoksia. Valtaosa Vanhalinnan avaimista, heloista ja muista rakennuksiin kuuluvista taoksista on valmistettu tässä pajassa. **1800-luvulla** rakennettiin myös **Vuoripellon hirsilato, Hovi, suuri makasiini-saharakennus sekä aitta**. Pihassa sijaitsevan **Alituvan** vanhin osa on **1700-luvun loppupuolelta**. Nuorin rakennus alueella on vuonna 1946 pystytetty, sotakorvauksiin liittyvä ja varhaisinta puuelementtirakentamista edustava jokirannan sauna (Puutalo Oy:n ns. Järvisauna mallia 46). Vanhalinnan pääakennuksena oli 1920-luvun lopulle asti hirsirakenteinen tyypillinen talonpoikaisrakennus, joka korvattiin vuonna 1927-30 rakennetulla kookkaalla kolmikerroksisella tiilirakennuksella. Sen valkoinen pintarappaus, symmetrisesti julkisivun keskellä sijaitseva puolikaaren muotoinen parvekeuloke sekä pylväin ja hammaslistafriisein varustetut ulkoportait k heijastavat uusklassismin henkeä ja varmasti vaikuttivat kartanon statuksen muuttumiseen paikkakunnalla. Tämä rakennus ilmensi selkeästi omistajansa vaurautta ja aatemaailmaa.

Vanhalinnan rakennuksilla on sekä historiallista, rakennushistoriallista että maisemallista arvoa. Arvottamisen perusteet ovat seuraavat:

1) Nykyinen suhteellisen nuori **rakennuskanta on osa Vanhalinnan alueen esihistoriallisella ajalla alkanutta asutushistorian ketjua**: tilalla on katkeamaton asutushistoria keskiajalta lähtien, jolloin Vanhalinna mainitaan Turun tuomiokirkon Mustassakirjassa. 7.10.1438 päivätyssä kirjeessä on merkintä siitä, että Ruotsin valtaneuvosto antoi Turun tuomiokirkolle ja piispalle korvaukseksi kahdesta Tukholman lähellä sijainneesta, kruunulle palautetusta tilasta kruunun lampuotitilan vanhan linnan luona, "widh gambla husith" (Registrum Ecclesiae Aboensis). Vanhalinnan alueen arkeologiset muinaisjäänneökset osoittavat lisäksi aluetta käytetyn asuinpaikkana kauan ennen keskiaikaa jo kivi- ja pronssikauden vaihteessa, pronssikaudella ja rautakauden eri vaiheissa.

2) Historialliseen arvoon vaikuttavat useat **tilaa hallinneet tai sen omistaneet henkilöt**, vaikeivät kaikki itse Vanhalinnassa asuneetkaan (mm. Juhana III:n hovivälskäri ja luottomies Anders Barberare, Käkisalmen linnan isäntä Erik Stålmarm, Sigismundin

hovipalvelija ja Kaarle-herttuan uskottu Linved Klausson Sabelfana, Käkisalmen linnanpäälikkö Hans Bagge, Littoisten Verkatehtaan perustaja Kristian Ludvig Hjelt).

3) Rakennukset muodostavat ajallisesti, rakennusteknisesti ja tyyllillisesti suureksi osaksi yhtenäisen kokonaisuuden kuvaten hyvin vauraan varsinaissuomalaisen suurtilan rakennusperinnettä ja tilakeskusta monipuolisine toimintoineen. Yksittäiset rakennukset kuten päärakennus, Alitupa, pihasauna, aitta, jokirannan elementtisauna sekä paja ovat rakennushistoriallisesti merkittäviä.

4) Tilan nykyinen rakennuskanta on olennainen osa Aurajokilaakson kansallismaisemaa.

Nykyisiä rakennuksia hoidettiin osana maatilaa vuoteen 1956 asti. Tähän vaiheeseen kuului luonnollisesti lahoavien puurakenteiden uusiminen, kattojen paikkaaminen tai kattaminen uudelleen ja monet muut sellaiset korjaustoimet, joilla turvattiin rakennusten säilyminen käyttökuntoisina ja siisteinä. Kartanon muuttuminen museoksi v. 1956-59 merkitsi pitkällä aikavälillä muutoksia rakennuskannassa. Eräitä tiloja muutettiin mm. näyttelytarpeita vastaaviksi. Suurinta muutosta merkitsi se, että päärakennus ei ollut enää pääsääntöisesti asunto ja koti eivätkä talous- ja ulkorakennukset olleet enää aktiivisen maataloustoiminnan käytössä. Uudet omistajat, yliopisto ja sen valtiollistamisen jälkeen Yliopistosäätiö, pyrkivät mahdollisuuksien mukaan tekemään välttämättömiä huolto- ja korjaustöitä. Rakennusten kunto heikkeni kuitenkin vuosikymmenien kuluessa, koska suuri osa tiloista oli käyttämättä ja suuren rakennuskannan riittävän tehokas ja jatkuva kunnossapito ja korjaaminen on ollut ylivoimaista omistajalle ilman julkista rahoitustukea.

Vanhalinnan pääsy osalliseksi valtion julkisten rakennusten peruskorjausrahoitusta on huomattava ja ensiarvoisen tärkeä tuen ilmaisu, ja se luo mahdollisuudet käynnistää kokonaisvaltainen rakennusten konservoiva peruskorjaus usean vuoden ohjelmana. Opetusministeriön kulttuuri- ja vapaa-aikaosastolta Liedon kunnan kautta kanavoitu tuki on lisännyt Vanhalinnan kehittämisen ja rakennusten korjaamisen tarpeen uskottavuutta, ja hankkeeseen on tukipäätöksen myötä kyetty liittämään omistajan rahoituksen lisäksi muitakin julkisia tukimuotoja.

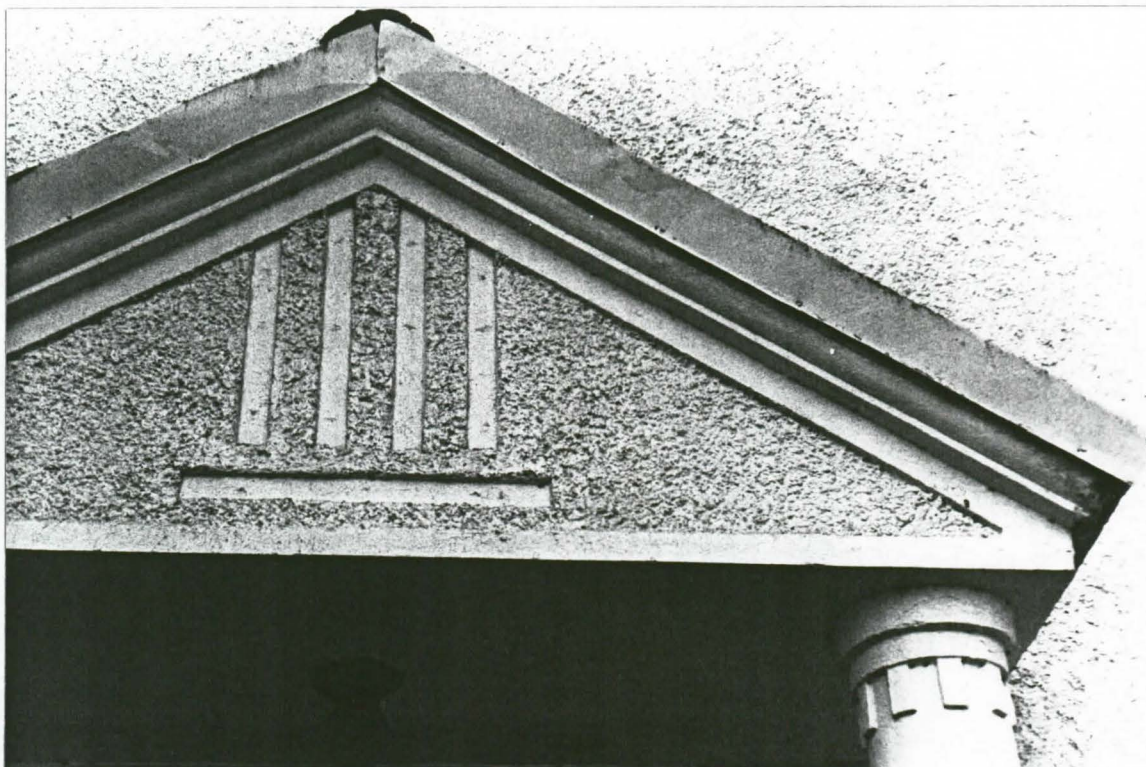
Rakennusten korjaus toteutetaan pääsääntöisesti konservoivalla periaatteella ottaen huomioon rakennuskannan historialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset arvot. **Korjauksen toteuttamisen kulmakivinä ovat**

- 1) rakennusten ja alueen tuleva käyttötarkoitus
- 2) Rakennusten kulttuuristen arvojen ja käyttöarvojen punnitseminen ja yhdistäminen
- 3) Vanhalinnan arvomaailman sisäistävän ammattilaisjoukon kouluttaminen ja kytkeminen hankkeeseen
- 4) Yleispätevien ja sovellutusarvoa omaavien konservoivan korjaustyön menetelmien ja tapojen kehittäminen Vanhalinnan esimerkkitapausten avulla

3.2. RAKENNUSTEN KUVAUS, KUNTO JA KÄYTTÖEHDOTUS

Seuraavassa eritellään rakennusten ominaisuudet ja kunto, esitetään kunkin rakennuksen käyttöehdotus sekä malli korjaustyön toteuttamistavasta. Lopuksi esitetään rahoitusmalli (prosenttiosuuksina) ja toteutuksen aikataulu. Rakennusten kuvaus perustuu Vanhalinnassa tehtyihin haastatteluihin ja keskusteluihin kotiseutuneuvos Mauno Wanhalinnan kanssa, Vanhalinnaa käsitteleviin julkaisuihin ja lehitartikkeleihin sekä Ester Wanhalinnan muistiinpanoihin, rakennusten vaurioselvitykseen (tehty toukokuussa 1996) ja rakennusinventointeihin (1990 ja 1994).

Päärakennus

**nimi, rakennusaika
suunnittelija, kuvaus**

Päärakennus
1927-30

arkkitehti Onni Touru
insinööriyt

Kolmikerroksinen valkoiseksi
rapattu tiilirakennus betoniperus-
talla. Tiilellä katettu aumakatto.
Pylväin, hammaslistoin ja pääty-
kolmioin varustetut ulkoportaat.

Edustaa pelkistettyä uusklassismia.

Seinissä sablonamaalauksia ja ns.
jäniksentassupainanteista maalaus-
ta.

Talossa oli Liedon varhaisin
keskuslämmitys- ja vesijohto-
järjestelmä.

Pihapiirissä sijaitseva
harmaakivilohkoista muurattu
kaksitorninen portti on rakennettu
1930-luvulla.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Vanhalinnan kartanon päärakennus
Asuintiloja, yläkerrassa kokoontu-
mistila ja pohjakerroksessa talous-
ja kellaritiloja (mm. leivintupa).

1950-luvulla muutettu museoksi:
ensimmäinen ja toinen kerros
sisustettu kartanointeriööreiksi ja
yliopistohistorian interiööreiksi.
Osa kellarikerroksesta muutettu
näyttelyiksi 50- ja 80-luvuilla.

Talossa asuivat Kaarlo ja Hilda
Wanhalinna sekä Mauno ja Ester
Wanhalinna 1950-luvulle asti.

Nykyisin museon näyttely- ja
varastotiloja, toimistotiloja, huolto-
tiloja, vahtimestarin asuintilat.

kunto, vauriot

Useita eriasteisia kosteusvaurioita
sekä ulkoseinissä että sisätiloissa.
Vauriokohtia on säännöllisin
väliajoin korjattu paikallisesti,
mutta varsinaiset vaurioiden
aiheuttajat ova edelleen olemassa:
linnavuoren puoleisen piha-alueen
pysyvä kosteus ja peltisen räystääs-
kourun upottaminen tiukasti kiinni
leveään kivirakenteiseen katon
koristelistaan. Maalipinnat
kauttaaltaan rapautuneet, ulko-
pinnoissa paikoin leväkasvustoa.

käyttöehdotus

Museon päärakennus, jossa
Vanhalinnan kartanon historian ja
Turun yliopiston historian näyttelyt

Kartanon ja museon toimisto- ja
sosiaalitilat pohjakerroksessa.

Vuokrattavia kokoontumistiloja
seminaari-, kongressi- ja
kokouskäyttöön pohjakerroksessa
ja 2. kerroksessa.

Navetta

**nimi, rakennusaika,
suunnittelija, kuvaus**

Navetta

Rakennettu v. 1919 (suunnittelija Onni Töörö), alakerran muutostyöt suunnitellut arkkitehti Eero Kestilä v. 1972.

Kaksikerroksinen rakennus, jonka alakerros muurattu punatiilestä, yläkerta on lautarakenteinen. Tiilikatteinen satulakatto.

Alakerran sisätilat muutettu v. 1972 kansatieteellisten kokoelmien näyttelytilaksi. Yläkerta avoimena näyttelytilana.

Sähköistetty, varustettu suoralla sähkölämmityksellä.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Navetta

Nykyisin molemmissa kerroksissa museon näyttelyhallit ja alakerrassa toimistotila.

kunto, vauriot

Hyväkuntoinen; kuitenkin puu-rakenteisen osan maali kauhtunut ja ulkoverhouslautojen lahoaminen alkanut. Alakerroksen katossa vanhojen vesivahinkojen aiheuttamia painumia. Tuuletushormeissa kosteusvaurioita, yläkerroksen lattiassa lahoa.

Tiilirakenteiset osat hyväkuntoisia.

Biologisia vaurioita (ruskolaho).

käyttöehdotus

Kokoontumis- ja opetustiloja, kahviotila.

Nykyiset näyttelyt siirretään uudistettuina Härkätalliin.

Härkätalli

**nimi, rakennusaika,
kuvaus**

Härkätalli

Rakennettu vuonna 1939

Rakennuksen nimi johtuu siitä, että samalla paikalla on aikaisemmin sijainnut varsinaisena härkätallina sijainnut rakennus. Härkien käyttö maataloustyössä päättyi Vanha-linnassa varsinaisesti 18 -luvulla; poikkeuksellisesti niitä käytettiin kuitenkin vielä jonkin verran sotavuosina.

Kaksikerroksinen ristikkorunkoi-nen lautarakennus betoni perustalla.

Sähköistetty.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Varastotiloja, jääkellari, autotalli.

Nykyään rakennuksessa on museon näyttelytila (hevoskaluja ja härkien valjaita, kiesejä ja muita ajokaluja) sekä suuri varastotila.

kunto, vauriot

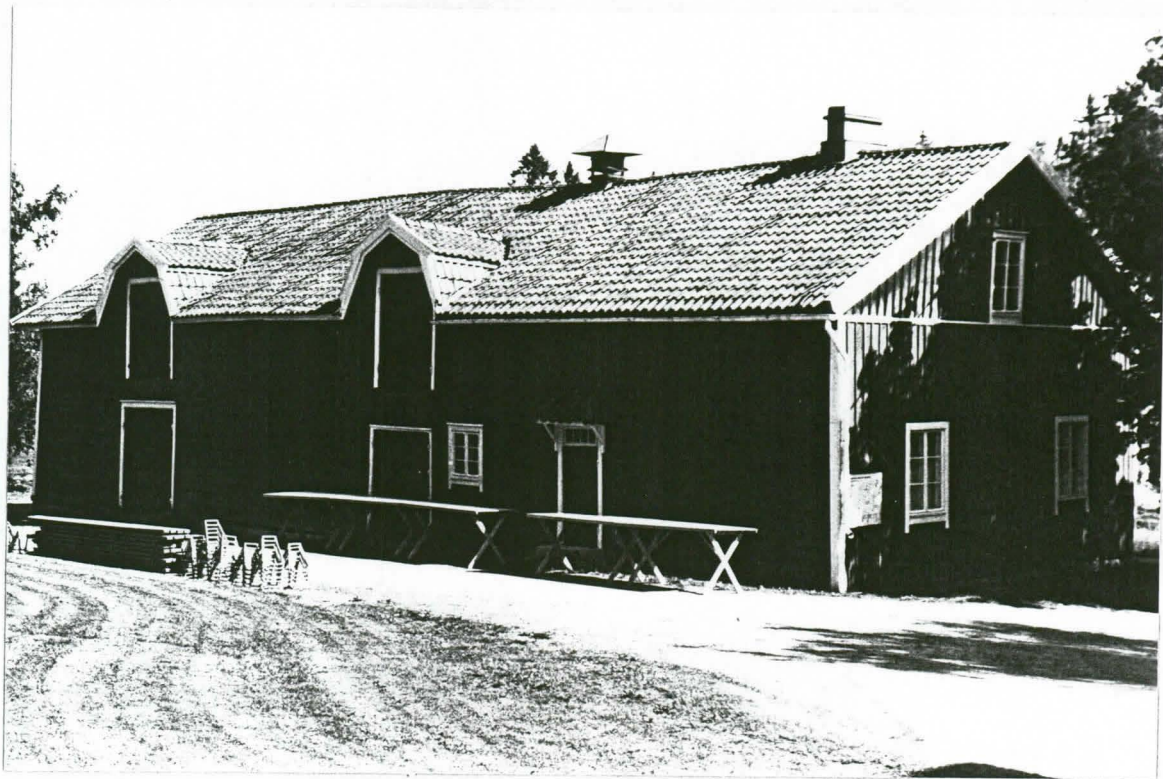
Hyväkuntoinen; vähäistä hirsilahoa ja hyönteisvauriota kuitenkin esiintyy.

käyttöehdotus

Kunnostetaan kansatieteellisten ja arkeologisten kokoelmien näyttely-tiloiksi sekä tutkijahuoneiksi.

21

Alitupa

nimi, rakennusaika, kuvaus

Alitupa

Vanhin osa rakennettu haastattelutietojen perusteella 1760; vanhin osa sijaitsee rakennuksen keskellä. Rakennusta on jatkettu myöhemmin molemmista päistä. Rakennusta muutettiin viimeksi vuonna 1913.

Rakenteellisesti Alitupa on kaksiosainen: siihen kuuluu hirsiraken- teinen lukkonurkkainen osa ja ristikkorakenteinen vaakapontti- laudoitettu osa. Tiilikatteinen satulakatto, jonka pihanpuoleisella lappeella kaksi frontonia.

Kaksikerroksiseen rakennukseen kuuluu 1. kerroksessa kookas kärryvaja, talli - rakennuksen vanhin osa - ja keittiön ja kamarin muodostama asuinosa. Yläkerrassa on kaksi kookasta avovinttiä.

Rakennus on sähköistetty.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Moniosaisessa rakennuksessa on ollut talli, vaja ja mm. muonamiehen asuntona toiminut asuinosa.

Nykyisin talli on varastotilana ja kärryvaja museon näyttelytilana (maatalousvälineistöä, hevoskaluja, palokalustoja). Asuinossassa sijaitsee museon tekstiilivarasto.

kunto, vauriot

Osa rakennuksen peruskivistä on rauennut paikoiltaan ja rakennus on vastaavasta kohdasta painunut. Katto vuotaa frontonien kohdalta, ja osa ikkunalistoista on lahonnut.

Huonokuntoisin osa on talli, jonka hirsissä on pitkäaikaisesta liiallisesta kosteudesta johtuvia huomattavia hyönteisvaurioita. Niiden seurauksena katto on painunut ja seinähirret heikkenneet. Voimakkaasti painunut ja halkeillut betonilattia ylläpitää haitallista kosteutta.

Huomattavia biologisia vaurioita (kuolemakello, hirsijumi).

käyttöehdotus

Alitupa tulisi kunnostaa pihapiirin vanhimpana rakennuksena. Sitä voidaan edelleenkin käyttää näyt- telytilana, ja korjauksen laajuudesta ja voimakkuudesta riippuen rakennukseen voidaan sijoittaa kahviotila, kokoontumistila ja tutkijahuoneita.

Alitupa sopii hyvin sellaiseksi korjauskohteeksi, jossa joudutaan yhdistämään alkuperäisten rakenteiden säilyttäminen ja uusien käyttötarkoitusten toteuttaminen.

Pihasauna

nimi, rakennusaika, kuvaus

Sauna

Rakennettu 1900-luvun alussa, mahdollisesti 1912.

Rakennuksen suunnittelijaksi mainittu Onni Töörö.

Lukkonurkkaliitoksen varustettu lyhytnurkkainen hirsirakennus, tiilikatteinen satulakatto. Pieniruutuiset ikkunat, monipeilinen ovi, ulko-oven päällä pulpettikatos. Päätykolmioissa keilaponttipanelointi.

Sisällä eteistila, sauna ja saunakamari, nykyisin varastotila (alkuperäinen huonejärjestys muutettu päinvastaiseksi, varastossa edelleen kookas kiuas).

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Sauna, puusepänverstaas- ja varastotila, nykyisin käytettävänä.

kunto, vauriot

Huonokuntoinen, alimmat hirsikerrat lahonneet, seinät ja katto painuneet. Kiviperusta painunut osittain pehmeään maan sisälle, perusta osittain siirtynyt. Ympäröivien puiden ja pensaiden juuret vaurioittaneet perustaa. Katto vuotaa kauttaaltaan, ikkunakarmit lahonneet.

Sisätiloissa lahovaurioita lattian betonoinnin ja nuorempien pinnoitteiden vaikutuksesta.

käyttöehdotus

Huonokuntoisuudesta huolimatta kunnostetaan museon informaatiolipunmyynti- ja myyntitoimintoja varten.

Makasiini

nimi, rakennusaika, kuvaus

Makasiini

Rakennettu vuonna 1945

Nurkkakiville perustettu
rankorakenteinen laautarakennus,
mineriittipeitteinen satulakatto.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Puimala, makasiini, nykyisin sinne
on varastoitu museoesineitä ym.

kunto, vauriot

Rakennus painunut kauttaaltaan
nurkkakivien painuttua maan
sisään. Laudoituksen alareuna
alkanut lahotatakaseinän alin parru
lahonnut. Katon kannatinpalkki
painunut. Ovet painuneet osittain
maahan.

Rakennusta ympäröineet ojat ovat
täysin ummessa; keväällä rakennus
seisoo vedessä, ja sadevedet jäävät
rakennuksen alle.

Biologisia vaurioita (kellarisieni,
leväkasvustoa)

käyttöehdotus

Kunnostetaan varastotilaksi.

Aitta

nimi, rakennusaika, kuvaus

Aitta

Rakennettu 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa.

Lohkokiviperustalla oleva kaksikerroksinen hirsirakennus, kaksi kartanolle näkyvää seinää vuorattu laudoituksella. Tiilikatto.

Sisällä alkuperäiset viljalaarit.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Vilja-aitta, nykyisin tyhjillään.

kunto, vauriot

Suureksi osaksi hyväkuntoinen, alimmassa hirsikerrassa lahoa ja biologisia vaurioita. Ulkoportaat painuneet.

käyttöehdotus

Kunnostettuna osa museon kansatieteellistä kokonaisuutta.

Kellari

**nimi, rakennusaika,
kuvaus**

Maakellari

Rakennettu 1930-luvulla

Maan sisälle rakennettu
harmaakivinen osa, jonka päällä on
ollut satulakattoinen
lautarakenteinen ylöosa.

Kellarin vieressä Aittamäen
rinteessä on sijainnut kokonaan
romahtanut maakellari, joka on
rakennettu 1800-luvulla.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Kellari, romahtaneena nykyään
käyttökelvoton.

kunto, vauriot

Kivirakenteinen osa paikoillaan,
kohtalaisessa kunnossa. Puuosa
romahtanut.

Nykyisellään rakennus on
vaarallinen, koska yläosan
puuttuessa sinne voi pudota.

käyttöehdotus

Kunnostetaan joko siten, että
kiviosa peitetään ja estetään
sisäänpääsy tai rakennetaan uusi
puinen ylärakenne, jolloin kellari
muistuttaisi mäellä sijainneista
kellarirakennuksista ja täydentäisi
tilan rakennuskantaa. Voitaisiin
käyttää jälkimmäisessä tapauksessa
tarvittaessa kellarina.

Jokirannan sauna

**nimi, rakennusaika,
suunnittelija, kuvaus**

sauna, ns. Järvisauna malli -46

Aurajoen rannassa sijaitseva osittain betonipilareille perustettu lautarakennus, tiilikatto. varustettu joen ylle nousevalla kuistilla. Ulko-oven saranat valmistettu vanerista.

Sisätiloina sähkö- ja puulämmitteisillä kiukailla varustettu sauna sekä tulisijalla varustettu saunakamari, joka on toiminut myös kokoontumistilana.

Sauna on Puutalo Oy:n suunnittelema ja valmistama; mallia vietiin aikoinaan sotakorvauksena Neuvostoliittoon. Mauno Wanhalinna osti vuonna -46 tällaisen, varhaisinta puuelementtirakentamista edustavan rakennuksen Vanhalinnaan.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Sauna, alkuperäisen puulämmitteisen kiukaan rappeuduttua sauna oli vuosia käyttämättä. Kunnostettu käyttökuntoon 1980-luvulla, toimii edelleen saunana.

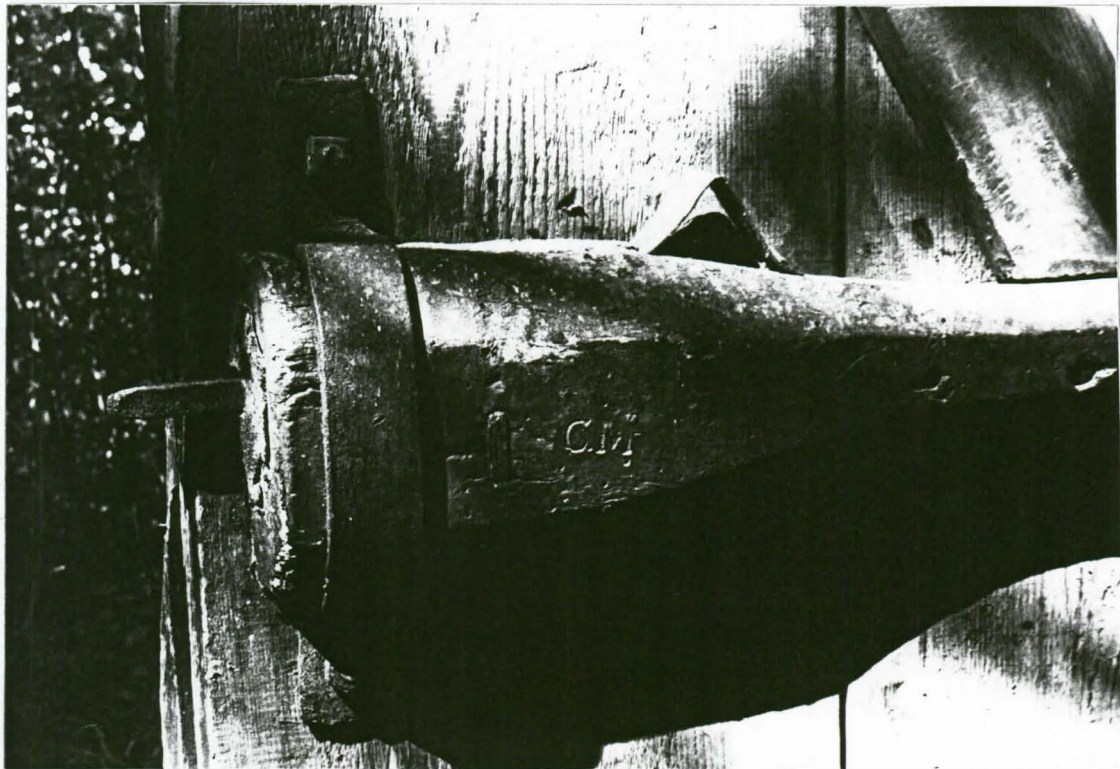
kunto, vauriot

Hyväkuntoinen

käyttöehdotus

sauna, kokoontumistila

Paja

**nimi, rakennusaika,
suunnittelija, kuvaus**

Paja

1860-luku

Vanhalinnan omistaja seppämestari
Rangell

Osittain peruskalliolla, osittain
luonnonkiviperustalla lepäävä
pitkänurkkainen hirsirakennus,
mineriittikatteinen satulakatto.
Maalattia, sisätilat alkuperäisessä
asussaan ahjoineen ja palkeineen.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Paja, ollut tilan museoaikana myös
museopajana, mutta nykyään
rakennus on käyttämättä ja sisä-
tiloja on jonkin verran vaurioitettu
ilkevillä.

Rakennuksessa on tallella sepän
työvälineitä sekä ahjo, palkeet ja
kuusen juurakkojalkainen
pöytätaaso.

kunto, vauriot

Seinärakenteet muutamaa lahon-
nutta hirttä lukuun ottamatta hyvä-
kuntoiset. katossa vuotoja, ikkunat
rikottu, ahjon tiilimuuri lohjennut
ja tiiliä purettu. Piippu
huonokuntoinen.

käyttöehdotus

Kunnostetaan museotoimintaan
kuuluvaksi pajarakennukseksi (ei
edellytä käyttökuntoista tulisijaa).

Vuoripellon lato

**nimi, rakennusaika,
kuvaus**

ns. Vuoripellon lato

Rakennettu 1800-luvulla

Kookas salvottu pitkänurkkainen
hirsirakennus, jossa huopakatteinen
satulakatto. Rakennusta on tuettu
följraein ja tukisalvoksin.

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Heinälato, nykyisin lato on yleis-
varastona.

Rakennus on olennainen osa
Vanhalinnan peltoaukean
maisemaa, jossa muina
elementteinä ovat linnavuori,
härkätie ja joki.

kunto, vauriot

Huonokuntainen, alimmat hirsi-
kerrat lahonneet, sekä pitkällä että
lyhyillä sivuilla hirret pullistuneet
useista kohdista. Seinät useista
kohdista lisäksi kallistuneet. Osa
alimmista hirsistä kauttaaltaan
maakosketuksessa. Rakennusta
alunperin kiertäneet ojat ovat
ummessa ja siten sulavedet
pääsevät rakennuksen jalustaan.

Sisällä lattia maakosketuksessa ja
lahosienen vaurioittama.

Katto vuotaa koko pinta-alaltaan.

Sisätilassa varastoitu kosteutta
ylläpitävää tavaraa.

ehdotettu käyttö

Säilytetään tyhjänä, Vanhalinnan
maisemaan leimallisesti kuuluvana
elementtinä.

Puimala-makasiini-saha

**nimi, rakennusaika,
kuvaus**

Lato ja saharakennus

Rakennuksen vanhin osa on rakennettu 1850-luvulla, nuorimmat osat 1900-luvun alussa.

Kookas komiosainen rakennuskokonaisuus, johon kuuluu pitkä, kapea sahasiipi, varsinainen lato-osa ja niiden välillä avoseinäinen katos.

Saha:
lautarakennus, jossa hirsiset jäykistäjät, pärekatto.

Lato:
peltikattoinen hirsijäykisteinen lautarakennus, makasiiniosassa pystykivipaasijalusta

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Saha, puimala, kuivuri ja makasiini

Nykyisin saha lähes kokonaan sortunut, makasiinissa ja avokatoksessa varastotiloja.

kunto, vauriot

Sahasta poistettu koneet, katto ja lattiat sortuneet. Rakennus tulisi purkaa vaarallisena.

Lato:
avokatoksen betonipalkki vääntynyt vinoon ja painanut samalla katon vinoon ja siirtänyt hieman rakennuksen päätyä paikoiltaan.

Lautaseinien alareunat ja vesilistat lahonneet, muuten seinät ovat kohtalaisessa kunnossa. Katto vuotaa useista kohdista. Rakennuksen maali kokonaan kauhtunut.

Rakennusta ympäröi tiheä vesaikko ja puusto, joka painaa rakennuksen seiniä ja kivipaasijalustaa.

käyttöehdotus

Sahasipi puretaan, muuten säilytetään tyhjänä osana Vanhalinnan maisemakokonaisuutta.

Hovi eli muonamiehen asuinrakennus ulkorakennuksineen

**nimi, rakenusaika
kuvaus**

"Hovi "

1917

Asuinrakennus:

Pieni lautapäällysteinen hirsirakennus, punamullattu, katettu savitiilikatolla, käsittää pienen keittiön ja kamarin, jossa peltikuorinen uuni. Ei sähköistetty ?

Ulkorakennus:

Lautarakenteinen vaja

alkuperäinen ja nykyinen käyttö

Muonamiehen asunto ja sen vaja

Nykyisin asuinrakennus on vuokrattu kesäasunnoksi.

kunto, vauriot

Asuinrakennus hyväkuntoinen, sisätiloissa pinnoitteet kuluneet.

Ulkorakennus kauttaaltaan huonokuntoinen, lattia ja räystäslaudat lahonneet, katto vuotava.

Ulkomaali kulunut lähes kokonaan.

ehdotettu käyttö

Kesäaikaan käytössä oleva vuokrattava asuinrakennus tai työskentelytila.

3.3. RAKENNUSTEN ARVOSTAJA KORJAUSPERIAATTEISTA

Vanhalinnan rakennukset muodostavat kulttuurisesti arvokkaan kokonaisuuden, joka kuvaa 1900-luvun alun varakkaan suurtilan toimintoja, ja on samalla huomattavan pitkän asutusjatkuvuuden nykyinen ilmenemismuoto. Jokaisella rakennuksella on kulttuuriarvoa rakennusryhmän osana. Kulttuuriarvon voimakkuuteen ja siihen, miten tämä arvo voidaan ottaa huomioon, vaikuttaa esimerkiksi rakennusten nykyinen kunto.

Kulttuuriarvon rinnalle nousee Vanhalinnan kaltaisissa rakennuksissa käyttöarvo. Rakennukset ovat osa nykyistä ja tulevaa toimintakokonaisuutta. Kulttuuriarvot voidaan ottaa mahdollisimman hienovaraisesti huomioon ja niitä voidaan jopa hyödyntää. Vanhalinnan kaltaisessa kohteessa olennaista on, miten erilaiset arvot kyetään yhdistämään kulttuuriarvoja kunnioittaen ja samalla pitämällä alue ja rakennukset mielekkäissä ja niille sopivassa käytössä.

Vanhalinnan rakennusten kuuluminen Aurajokilaakson kansallismaisemaan ja arvokkaaseen kulttuuriperintökokonaisuuteen perustelee sitä, että rakennukset tulee korjata ns. konservoivalla periaatteella. Tätä puoltaa myös rakennusten säilyminen hyvin niiden alkuperäisessä asussa. Konservoiva - säilyttävä - korjaaminen merkitsee sitä, että rakennusten alkuperäiset rakenne- ja pintaratkaisut ohjaavat korjaamisen periaatteita. Rakennusten vaurioiden syyt sekä laajuus selvitetään ja syyt pyritään poistamaan ja vaurioituminen pysäyttämään. Olemassaolevat rakenteet ja materiaalit pyritään säilyttämään. Korjauksessa voidaan käyttää menetelmiä, jotka tunnettiin rakennusten syntyaikoina, ja mahdollisimman vähän pyritään korjaamaan uusin ratkaisuin. Tällä tavoin rakennusten dokumenttiarvo säilyy, koska niissä on jäljellä mahdollisimman paljon aitoja osia ja kulumisen ja käytön jälkiä eli patinaa.

Konservoiva korjaaminen liittyy kiinteästi rakennusten kulttuuriarvojen säilyttämiseen ja korostamiseen. Konservoivien periaatteiden soveltaminen ei sulje pois sitä, että otetaan huomioon rakennusten käyttöarvo ja eräiden rakennusten käyttötapa muuttuu, mitä alussa esiteltä kartanon toimintamalli merkitsisi. Tässä suunnitelmassa navetta ja härkätalli ehdotetaan muutettavaksi toisenlaiseen käyttöön kuin ne nykyään ovat. Lisäksi päärakennuksen kellarikerrokseen ja ullakkokerrokseen ehdotetaan toiminnallisia muutoksia. Päärakennuksessa nykyiset näyttelykerrokset säilytettäisiin toiminnallisesti ennallaan museotiloina. Navetan käyttötarkoitusta ratkaistaessa tulee ottaa huomioon, että rakennus on vuonna 1972 muutettu alkuperäisestä käytöstä näyttelyhalliksi, ja

alkuperäisestä navettakäytöstä ei ensimmäisessä kerroksessa ole enää mitään jäljellä. Tästä syystä suurimmat toiminnalliset muutosehdotukset on keskitetty navettaan.

Ennen mittavamman korjaustyön käynnistymistä on välttämätöntä eritellä ja punnita rakennusten erilaisia arvoja ja ratkaista käyttötarkoitukset. Sellaisen pohdinnan pohjalta voidaan ratkaista korjausten laajuus ja korjausasteen voimakkuus kunkin rakennuksen osalta. Samalla ratkaistaan myös se, säilytetäänkö kaikkein huonokuntoisimmat rakennukset kokonaisuudessa.

3.4. RAKENNUSTEN KÄYTTÖSUUNNITELMA

Rakennusten nykyinen ja tuleva käyttö vaikuttavat ratkaisevasti korjaustyöhön. Rakennukset on tehty alunperin maatilan tarpeisiin palvelemaan asuintiloina ja erilaisina talousrakennuksina. Jo pelkästään museotoiminta on joissakin tapauksissa merkinnyt ristiriitaa esimerkiksi rakennusten tilaratkaisujen ja varustelun osalta. Tämän suunnitelman alkuosassa esitetty toimintamalli merkitsee myös ristiriitoja - niin toimintojen toteuttamismahdollisuuksien kuin perinnearvojenkin osalta. Mielestäni ongelmat voidaan kuitenkin ratkaista, ja uusia toimintoja voidaan sijoittaa rakennuksiin.

Seuraavassa tiivistelmä kunkin rakennuksen ehdotetuista käyttötavoista:

päärakennus: säilytetään tilaratkaisuiltaan suureksi osaksi nykyisen kaltaisena, tilatoiminnan

- tarpeisiin kunnostetaan ullakkotilat
- museon päärakennus
- museon ja tilavuokrauksen toimistotilat
- vahtimestarin asuintilat
- asianmukaiset WC-tilat

navetta: muutetaan näyttelytilasta seminaari- ja muun tilatoiminnan käyttöön

- kokoontumistilat
- luentotila
- kahviotoiminnan tilat
- asianmukaiset WC-tilat

härkätalli: muutetaan varasto- ja näyttelytilasta museon ja tilatoiminnan tarpeisiin

- kansatieteen näyttelytilat
- arkeologian näyttelyosasto (mikäli näitä tiloja ei säilytetä päärakennuksessa)
- tutkijainhuoneet
- asianmukaiset WC-tilat

alitupa: muutetaan osittain tilatoiminnan käyttöön

- kärryvaja säilytetään näyttelytilana, talli kunnostetaan kansatieteen näyttelytilaksi
- asuinpääty kunnostetaan tutkijatiloiksi

"Hovi": kunnostetaan konservoivalla periaatteella tilatoiminnan käyttöön

Paja: kunnostetaan konservoivalla periaatteella museotoiminnan käyttöön

Jokirannan sauna: hyväkuntoinen, liitetään tilatoimintaan saunana ja kokoontumistilana

Muita rakennuksia ei liitetä kartanon aktiiviseen käyttöön; huolehditaan rakennusten peruskunnon säilymisestä konservoivan korjaustyön jälkeen.

Museon varastoidut esinekokoelmat edellyttävät erityisolosuhteita. Vanhalinnan tulee pyrkiä mukaan Turun maakuntamuseon toimialueella suunnitteilla olevaan yhteisvarastohankkeeseen tai järjestää varastotilat yhteistyössä Liedon kunnan kulttuuri- ja museotoimen kanssa.

Lisäksi voidaan harkita eräiden huonekalujen erottamista varsinaisista varastoitavista ja esillä olevista museokokoelmista kartanon toiminnan tarpeisiin. Tätä asiaa suunnitellaan yhteistyössä yliopiston museologian oppiaineen ja Turun maakuntamuseon kanssa.

Yksityiskohtaisten tilasuunnitelmien laatimista varten tarvitaan sekä museotoiminnan että tilanvuokraustoiminnan erilliset suunnitelmat, joita ryhdytään työstämään kesällä -96. Varsinainen tilasuunnittelu annetaan pääsääntöisesti korjauskoulutuksen suunnitteluvaiheen tehtäväksi. Yliopistosäätiö tilan omistajana vahvistaa käyttösuunnitelmat. Korjaustyön seurantaryhmä käsittelee ja hyväksyy tilasuunnitelmat.

3.5. KORJAUSSUUNNITELMA

Rakennukset ehdotetaan korjattavaksi kaksivaiheisesti ottaen huomioon rakennuskannasta on laadittu kunto- ja vaurioselvitys. Siitä ilmenee, että osa kartanon hirsi- ja lautarakenteisista rakennuksista on niin huonokuntoisia, että niiden säilymisen turvaamiseksi korjaustyö tulisi aloittaa niistä, mikäli rakennukset aiotaan säilyttää. Nämä rakennukset ehdotetaan korjattavaksi v- 1996 - 97 aikana (liite 5). Rakennusten kunnosta johtuvat korjaustarpeet ilmenevät liitteestä 5. Rakennukset korjattaisiin konservoivalla periaatteella mahdollisimman paljon alkuperäistä säilyttäen ja soveltaen vanhoja työmenetelmiä sekä käyttäen konservoivaan periaatteeseen sopivia materiaaleja.

Toisen vaiheen korjaustyö kohdistuisi niihin pihapiirin rakennuksiin, joihin on ehdotettu toiminnallisia ja rakenteellisia muutoksia. Rakennusten yksilöidyt korjaustyöt suunnitellaan kulttuuriarvot ja käyttöarvot yhdistäen. Korjaustyön eettiset kysymyksenasettelut sekä kulttuuriperinnearvoa omaavien rakennusten korjaamisen erityiskysymykset ehdotetaan työstettäväksi osana laajempaa koulutuskokonaisuutta. Se toteutettaisiin yhteistyössä Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja Turun työvoimapiirin kanssa. Mahdollisena kolmantena yhteistyötahona voisi olla myös Taideteollinen korkeakoulu. Vanhalinnan rakennukset toimisivat koulutuksen yhtenä

projektikohteena. Tästä koulutusehdotuksesta on erillinen osuus myöhemmin tässä suunnitelmassa.

Korjaustyö toteutettaisiin seuraavan rungon pohjalta:

1.1. Korjaushankkeen suunnittelu

Turun Yliopistosäätiön myöntämällä määrärahalla palkattu tutkija valmistelee hankkeen kokonaissuunnitelmaa ja selvittää rahoitusmahdollisuuksia (1.2.1996 lähtien).

1.2. Rakennusten vaurioselvityksen laatiminen

Vaurioselvitys sisältää rakennusten ulko-osien sekä sisätilojen kunnon määrittelyn ja niissä havaitut kosteus- ja tuholaisvauriot sekä muut rakenteisiin ja pintoihin vaikuttaneet vauriot. Lisäksi vaurioselvitykseen voidaan sisällyttää toimenpide-ehdotuksia. Tuholaisnäytteiden ottaminen ja analysointi

Toteutus: Yliopistosäätiö kustantaa vaurioselvityksen, jonka tekee Turun maakuntamuseossa oppisopimuskoulutuksessa työskentelevä rakennuskonsernivaattori huhtikuusta -96 alkaen.

1.3. Rakennustutkimuksen tekeminen

- Arkistoaineistotutkimus, jonka perusteella laaditaan selvitys rakennuskannan kehityksestä ja muutoksista
- Mauno Wanhallinnin haastattelu, jolla kootaan tietoja nykyisten rakennusten iästä ja käytöstä sekä rakennuksissa tehdyistä muutoksista.
- Rakennusten dokumentointi, jossa asemapiirroksen ja rakennuspiirustusten, valokuvien sekä kirjallisen raportin muodossa selvitetään kunkin rakennuksen kaikkien tilojen rakenteet, pinnat sekä lämmitys- ja sähkölaitteet, tehdyt korjaukset sekä käytetyt rakennustekniikat ja -materiaalit. Dokumentoinnin yhteydessä tehdään pintatutkimus, jolloin otetaan näytteet pintojen materiaalikerroksista.

Edellä mainittujen tutkimuksen osien perusteella laaditaan tutkimusraportti sekä muodostetaan kunkin rakennuksen sisäinen kronologia. Tulosten perusteella valitaan korjaustyössä tarvittavat materiaalit ja tekniikat konservoivan korjaamisperiaatteen mukaisesti.

Toteutus: Ensimmäisten korjattavien rakennusten osalta tutkimuksen kesto n. 3 kk. Tutkijan palkkaamiseen käytettäisiin hankkeelle myönnettävää korjausrahoitusta. Osa rakennustutkimuksesta voidaan sisällyttää yliopiston kansatieteen opintoihin harjoitus- ja seminaaritöinä. Hanke voidaan sisällyttää syksyn -96 ja vuoden -97 opetussuunnitelmiin.

Päärakennuksen, navetan, Alituvan, Härkätallin ja saunan rakennus tutkimukseen tarvittaisiin aikaa n. 5,5 kk - 7 kk.

2. Korjaustyöryhmän perustaminen

Korjaustyön koordinoimiseksi ja monipuolisen asiantuntemuksen turvaamiseksi hankkeelle perustetaan seurantaryhmä, jossa on museon omistajan, muun rahoituksen, yliopiston, Liedon kunnan, koulutushankkeiden sekä antikvaarisen asiantuntemuksen edustus. Ryhmä mm. määrittelee ja seuraa korjauksessa noudatettavia periaatteita.

3. Rakennusten kunnostusohjeet

Varsinaisen korjaustyön suunnitelma, jonka mukaan ratkaistaan rakenteisiin sekä ulko- ja sisäpintoihin, LVI- ja sähkölaitteisiin sekä museoturvallisuuteen liittyvät työt. Suunnitelma hyödyntää vaurioselvitystä ja rakennustutkimuksen tuloksia sekä kartanon kehittämissuunnitelmia.

Toteutus: Suunnitelmat työstään 1) työllisyysvaroin palkatun rak.mestarin työnä ja 2) täydennyskoulutuskeskuksen koulutusprojektin ensimmäisessä osassa.

4. Vanhalinna koulutuskohteena; hankkeelle ja kurssille muodostetaan johtoryhmä täydennyskoulutuskeskuksessa, jossa koulutus suunnitellaan yhdessä mm. Yliopistosäätiön ja Turun maakuntamuseon edustuksen kanssa.

5. Kiireellisimminkin korjausta vaativien puurakennusten korjaus vuonna 1996-97 OPM:n valtionavulla, työllisyysvaroin sekä ESR:n nuorten työpajatoiminnan avulla.

6. Perusteellisempaa suunnittelua edellyttävien rakennusten korjaus osana koulutusprojektia

Edellä kuvatun korjaustyömallin aikataulu on esitetty liitteessä 6.

Rakennusten korjaustyölle on opetusministeriön peruskorjausrahoituksen hakemuksen yhteydessä esitetty alustava suuntaa-antava kustannusarvio 7.770 000 markkaa. Konservoiivat periaatteet ja rakennusten tulevan käytön määrittely tulee ottaa huomioon laadittaessa täsmällisempää kustannusarviota.

Hankkeeseen työllisyysvaroin palkattava rakennusalan ammattilainen laatii välittömästi heinäkuussa kustannusarvion ensivaiheen korjaustöistä ottaen huomioon myönnetty 500 000 markan valtionapu.

Rakennusmestari laatii lisäksi alustavan laajemman korjausosuuden kustannusarvion rakennusten käyttöehdotusten ja kunto- ja vaurioselvityksen pohjalta.

Opetusministeriöstä on mahdollisuus hakea neljän vuoden periodina julkisten rakennusten peruskorjausrahoitusta. Valtionapu voi olla hankkeen kokonaiskustannuksista n. 30 %. Loput 70 % jaetaan pääsääntöisesti hankkeen toteuttajien kesken. Tätä osuutta Vanhalinnassa pyritään jakamaan työvoimahallinnon, Täydennyskoulutuskeskuksen ja matkailuhankesuunnittelun osalta mahdollisesti Varsinais-Suomen liiton kanssa. Raphael-ohjelman haku edellyttää ulkomaista verkostoa.

3.6. KOULUTUSPROJEKTI

"Kulttuuriset arvot huomioon ottava rakennusten korjaus"

Osa Vanhalinnan rakennuksista on mielekästä korjata koulutusprojektin osana. Tätä perustelevat Vanhalinnan sopivuus kulttuurirakennusten korjauskohteeksi, korkeatasoiseen koulutukseen perustuvan erityisosaamisen tarve rakennusosalalla ja koulutushankkeen työllistävä merkitys. Opetusministeriössä tällaista kytkentää pidetään mielekkäänä ja Vanhalinnan hankkeelle lisäarvoa tuovana.

Koulutuksen tavoitteena on 1) lisätä perinnearvojen tuntemusta ja tunnustamista rakennusosalalla, 2) edistää vanhan rakennuskannan käyttöä ja toiminnallisuutta siten, että kulttuuriset ja rakennushistorialliset ominaisuudet otetaan huomioon ja hyödynnetään onnistuneella tavalla, 3) perehdyttää vanhan rakennuskokonaisuuden korjauksen erityisaiheisiin.

Vanhalinnan rakennusten korjaushankkeeseen voitaisiin yhdistää sekä korjaustyön

1) suunnitteluun liittyvä kokonaisuus että 2) koulutusosuus, jossa suunnitelmia ja konservoivia korjausperiaatteita sovelletaan käytäntöön. Ensi vaiheessa toteutettaisiin korjaussuunnitteluun liittyvä kurssi rakennusalan keskiasteen koulutuksen saaneille eli rakennusmestareille ja -insinööreille. Lisäksi kurssille voisivat osallistua alan opettajat. Kurssi sisältäisi luento- ja demonstraatio-opetusta sekä harjoitustyöt Vanhalinnaan ja muihin sopiviksi katsottuihin kohteisiin liittyen.

Suunnittelupainotteista kurssia seuraisi korjausrakentajille tarkoitettu kurssi, jossa toteutettaisiin varsinaisia korjaustöitä.

Seuraavassa ehdotus suunnittelukoulutuksen sisällöksi:

1. osio **Muuttuva rakentaminen**

Hahmottaa rakentamisen kehityskaaren keskeisimpine ilmiöineen. Aihetta käsitellään rakennustekniikoiden, työtapojen, työvälineiden ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien kautta. Lisäksi tuodaan esille rakentamisen yhteisölliset sidokset. Konkreettisista, koulutettaville tutuista rakentamisen kysymyksistä avataan näkökulma menneiden rakentajasukupolvien perinteeseen ja käsitteistöön sekä perinnearvojen hahmottamiseen ja arvostamiseen.

- rakentamisen kehityskaari
- keskeinen kulttuuriperintöön ja perinnearvoihin liittyvä käsitteistö
- rakennus- ja tyylihistorian perusteet
- perehtyminen korjauskohteisiin osion näkökulmasta: Vanhalinnan alueen muotoutuminen ja rakennushistoria

2. osio **Rakennus viestijänä**

- miten rakennus heijastaa aikaansa ja ympäristöään
- mitä arvoja rakennus voi sisältää
- perinnearvojen merkitys ihmisen henkiselle hyvinvoinnille
- miten korjaamisessa, rakentamisessa ja rakennusten käytössä arvoja

hyödynnetään;

- esimerkit Suomesta ja ulkomailta
- Vanhalinnan käyttösuunnitelmaan perehtyminen

3. osio **Vanhan rakennuksen korjauksen keskeiset ongelmat**

4. osio **Kulttuuriset arvot huomioon ottavan korjauksen erityiskysymykset**

Osiossa käsitellään aihetta mm. Vanhalinnan rakennusten näkökulmasta. Opetukseen sisältyvät teoriaosuus sekä harjoitustyöt projektiin valittujen korjauskohteiden materiaaleista.

Korjauksessa tarvittavat selvitykset ja niiden hyödyntäminen

- rakennustutkimus (sisältää pintanäytteet)
- rakennusten iän määrittely rakennushistoriallisin ja luonnontieteellisin menetelmin
- rakennuksen kuntoselvitys

Mitkä ilmiöt ja tekijät aiheuttavat vaurioita vanhassa rakennuskannassa

- mekaaniset aiheuttajat
- mikrobien toiminta ja vaurioiden tunnistaminen
- tuhohyönteiset ja niiden tunnistaminen
- muut tekijät
- vaurioiden syntymisen syyt, syiden poistaminen, vaurion arviointi, vaurion korjaaminen

Peruskorjaamisessa ratkaistavia suunnittelukysymyksiä

- korjaamisen laajuus; minkälaisia vaurioita kannattaa ja voi korjata miten korjataan
- nykyaikaisen tekniikan sovittaminen kulttuuriperinnee-kohteeseen (LVI, sähköistys, palo- ja murtohälytysjärjestelmät)
- vanhan ja uuden yhdistämisen problematiikka korjaamisessa; uusien käyttötarkoitusten ja rakennusratkaisujen sovittaminen vanhaan rakennukseen
- ulko- ja sisäpintojen käsittely

4. VÄLITTÖMÄSTITOIMEENPANTAVAA

Turun Yliopistosäätiö ja Liedon kunta

- 1) sopivat asemastaan ja vastuistaan Vanhalinnan hankkeessa
- 2) sopivat opetusministeriön 0,5 miljoonan valtionavun hallinnoimisesta
- 3) vahvistavat valtionavun käyttöbudjetin (rak.mestarin laadittua laskelmat)

Rakennusten korjaustyötä varten perustetaan seurantaryhmä, jonka tehtävänä on seurata ja valvoa työssä käytettyjä periaatteita ja toteutustapoja, antaa asiantuntija-apua esille tulevilla kysymyksillä ja hyväksyä eri vaiheissa laadittavia suunnitelmia. Ryhmään ehdotetaan seuraavien tahojen edustajia - Turun Yliopistosäätiö

- Liedon kunta
- Turun yliopisto
- Turun maakuntamuseo
- Turun ja Porin läänin taidetoimikunta
- museovirasto
- Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus

On ilmeistä, että maakunnassa ja valtion keskushallinnossa Vanhalinna on puutteellisesti tunnettu. Hankkeen edistäminen edellyttää, että päättäjät ja viranomaiset olisivat tutustuneet paikkaan ja kuulleet omakohtaisesti kehittämistä koskevista suunnitelmista. Informoinnin tehostamiseksi ja hankkeen edistämiseksi loppukesällä -96 toteutetaan esittelysarja, jossa otetaan huomioon sekä paikallis- että aluetason vaikuttajat ja museoviraston ja opetusministeriön viranomaiset. Lisäksi huolehditaan tiedotusvälineistä.

Vanhalinnan museolle ja kehittämishankkeelle valmistetaan tarvittavat ja esittelykelpoiset esitteet (kielivaatimus suomi ja englanti) sekä Vanhalinnalle logo.

5. EHDOTUS TÖIDEN ETENEMISESTÄ KESÄKUUSTA (-96) LÄHTIEN

- Yliopistosäätiö ja Liedon kunta sopivat valtionavun hallinnoimisesta ja vastuistaan hankkeen tässä vaiheessa ja pidemmällä aikavälillä

- hankkeeseen palkataan välittömästi vanhan rakennuskannan korjauskokemusta omaava rakennusmestari / rakennusinsinööri 2 vuodeksi Liedon työvoimatoimiston varoilla
- rak.mestari ja projektikoordinaattori suunnittelevat kuluvana kesänä alkavat kiireellisimmät ensiapu- ja varsinaiset korjaustyöt ottaen huomioon rakennusten kunto- ja vaurioselvityksen sekä Yliopistosäätiön kannan ensivaiheessa korjattavista rakennuksista
- rak.mestari määrittelee edelliseen suunnitelmaan liittyen kiireellisimpien korjaustöiden materiaali- ja työvälinetarpeet sekä työvoimatarpeet ja laatii kesän ja syksyn korjaustöille kustannusarvion ja aikataulun, jotka hankkeen toteuttajat hyväksyvät.
- hankitaan tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet (ehdotettu Liedon kunnan osuudeksi kustannuksista) sekä palkataan OPM:n valtionavulla rakennustyöntekijöitä. ESR:n nuorten työpajatoiminnan kautta (Liedon kunta) pyritään kytkemään korjaustyöhön nuoria rakennusalan työttömiä.
- hankitaan päärakennuksesta, navetasta ja härkätallista tarkat ja esittelykelpoiset rakennuspiirustukset korjaustyön suunnittelua varten (OPM:n valtionapu; korjauksen suunnittelun ja toteutuksen välttämätön edellytys). Työstä pyydetty tarjous.
- palkataan mahdollisuuksien mukaan tilasuunnittelijaksi Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa opiskeleva arkkitehti elo-marraskuiksi suorittamaan opintoihin liittyvää työharjoittelua. Tehtävänä olisi jonkin rakennuksen tilasuunnittelu.
- Täydennyskoulutuskeskuksen kanssa suunnitellaan elokuun loppuun mennessä työvoimapiirille korjaustyön suunnittelutehtäviä käsittelevän koulutuksen ehdotus.
- palkataan välittömästi museotyöhön ja projektin suunnittelun avustaviin tehtäviin aputyövoimaa jatkamaan korjaushankkeen ja kartanon kehittämisen valmistelevia tehtäviä
 - yksi henkilö palkataan 50 % Liedon kunnan varoilla ja 50 % OPM:n valtionavulla 10 kuukaudeksi
 - yksi henkilö Liedon työvoimatoimiston palkkaamana 2 vuodeksi
- käsillä oleva kehittämis- ja korjaussuunnitelma toimitetaan Liedon kunnalle, Turun yliopistolle ja muille sopiviksi katsotuille tahoille
- ryhdytään valmistelemaan vuoden -97 valtionavun hakua ja Raphael-verkostoa.

LOPUKSI

Vanhalinnan kartanon toiminnan kehittäminen on mielekästä ja perusteltua siksi, että

- kohteen miljöössä ja historiassa on useita sellaisia ominaisuuksia, jotka mahdollistavat mielekkään tieteellisen tutkimuksen alueella
- kohteessa on paljon monipuolista opetus- ja tutkimuspotentiaalia, jota on toistaiseksi

hyödynnetty vähän ja suppea-alaisesti. Vanhalinna sopii hyvin monivuotiseksi opetus- ja tutkimusohjelman kohteeksi

- menneisyyden ja ympäristön todellisista elementeistä ja niitä koskevasta tieteellisesti tutkitusta tiedosta voi luotettavasti muodostaa museotoiminnan ja matkailupalvelujen tarpeisiin korkealaatuisia tuotteita
- Vanhalinnan kehittäminen merkitsisi Yliopistosäätiöllä olevan omaisuuskokonaisuuden käyttämistä mielekkäällä ja nykyistä hyödyllisemmällä ja monipuolisemmalla tavalla
- rakennusten korjaaminen on niiden huonokuntoisuuden vuoksi kiireellistä; se on välttämätöntä omaisuuden hoitamista ja Vanhalinnan tapauksessa lisäksi asiallista yliopistoyhteisöä lähellä olevan aineellisen kulttuuriperintökokonaisuuden vaalimista
- matkailun kehittäminen on maakunnassa ajankohtaista; kohdetta ei voi markkinoida huonokuntoisena ja vailla korkealaatuiseen tietoon perustuvaa sisältöä
- Vanhalinnalle on myönnetty ulkopuoliset tunnustukset (Euroopan neuvoston ainoa ensisijainen reittikohde Suomessa; opetusministeriön myönteinen päätös hyväksyä kohde peruskorjausohjelmaan). Maakunnallinen ja oman yhteisön tunnustus on vähintään yhtä tärkeitä.

Vanhalinnan tilan tunnetut omistajat / haltijat

(Paula Muurinen, Vanhalinnan tilan vaiheista. Turun Historiallinen Arkisto III. 1956.)

(keskiajan alussa kruununtilana, oletettavasti perinnöllinen lampuotitila)

1438 Ruotsin valtaneuvosto antaa vaihdossa tilan Turun piispalle

Kustaa Vaasan reduktiossa tila palautetaan kruunulle

Läänitettyä tilana:

1569 - 1575 Anders Barberare (Juhana III:n hovivälskäri)

1594 Erik Stålarmin (Käkisalmen linnan isäntä)

1594 - 1600 Saara Tuomaantytär Ryting (Stålarmin leski)

1610 - 1624 Lindved Klaunpoika Sabelfana

1627 - 1637 Hans Bagge (Käkisalmen linnanpäällikkö)

1637 - 1639 Baggen leski

Kruunun ratsutilana:

!630 - 60-luku Henrikki Henrikinpoika, hänen leskensä ja poikansa

1667 - 1692 Katarina Schmedeman (hovioikeuden asessori Peter Thesleffin leski)

1695 - 1727 Hans Schele (kauppiasKatarina ja Peter Thesleffin vävy)

1727 - Karl Magnus Siercken (kauppias, Schelen vävy)

Perintötilana:

1739 - 1755 Karl Magnus Siercken

1755 - 1760 Peter Alander (laivanselvittäjä, Sierckenin lanko)

1760 - 1763 Niklas Hjelt (sorvarimestari)

1763 - 1809 Niklas Hjelt (maisteri)

1811 - 1849 Kristian Ludvig Hjelt (maisteri, mm. Littoisten verkatehtaan perustaja)

1851 - 1856 Nils Ludvig Emil Hjelt (senaatin virkamies, valtioneuvos)

1856 - 1863 Karl Ulrik Frietsch (varatuomari, tehtailija)

1863 - 1873 Karl Fredrik Rangell (seppämestari)

1873 Israel Hemberg (herastuomari)

1873 - 1912 Amanda ja Gabriel Löyhä, sittemmin Vanhalinna (Hembergintytär ja vävy)

1912 - 1930 Kaarlo Vanhalinna

1930 - 1956 Mauno Vanhalinna

12.5.1956 tila lahjoitettiin Turun yliopistolle

1973 tila siirtyi yliopiston valtiollistamisen yhteydessä Turun Yliopistosäätiölle

10000 5000 2000 2000 400

lit. C 805 & cl.

19405

LAHJAKIRJA.

Haluten säilyttää omistamamme Wanhalinnan historiallisen kartanon varsinaisena maanviljelystilana sekä toivoen sen palvelevan suomalaista kulttuurityötä me allekirjoittaneet aviopuolisot annamme ja luovutamme tällä lahjakirjalla Turun Yliopistolle täysin omistusoikeuksin nyt heti vastaanotettavaksi ja viljeltäväksi Liedon kunnassa sijaitsevan Wanhalinna nimisen yksinäistilan RN:o 1⁸⁴ kaikkine siihen nyt kuuluvine ja vastedes mahdollisesti saatavine etui-
neen ja oikeuksineen, kuitenkin sillä ehdolla, että lahjansaaja vastaa helmikuun 3 päivänä 1930 laaditussa eläkekirjassa ja marraskuun 12 päivänä 1945 tehdyssä lisäeläkekirjassa mainitun vuotuisen eläkkeen suorittamisesta tilan entisille omistajille Kaarlo ja Hilda Wanhalinnalle; ja muutoin seuraavilla ehdoilla:

1) Lahjaan ei sisälly Kotikallio ja Kurjenalho nimiset palstat, jotka jäävät lahjoittajille ja joiden erottamiseksi pöytätilasta maanmittaustoimitus on paraikaa vireillä; niinkään pidätämme itsemme maanlunastukseen menneistä alueista valtiolta tulevan korvauksen.

2) Wanhalinnan päärakennuksessa oleva meille kuuluva sisäir-
tain, näihin luettuna myöskin puhelin johtoineen ja siellä olevat museoesineet sisältyvät lahjoitukseen; ja tulee museoesineitä säilyttää yhtenä kokonaisuutena Wanhalinnassa Mauno Wanhalinnan nimenä kantavana historialliskansatieteellisenä museona.

3) Maatalousirtaimisto ei sisälly lahjoitukseen, mutta on

Yliopistolla etuoikeus ostaa tilan irtaimistosta haluamansa esineet;

4) Tila luovutetaan veloista vapaana;

5) Heinäkuun 1 päivänä 1955 tehty vuokrasopimus, jolla olemme herra Veikko Saariselle vuokranneet eräitä huoneita päärakennuksesta, navettarakennuksen sekä osuuden pihasaunaan, on pidettävä voimassa heinäkuun 1 päivään 1956.

Lopuksi lausumme toivomuksemme,

1) että Wanhalinnan tilan tuottoa käytettäisiin arkeologisen opetuksen järjestämiseksi Turun Yliopistoon ja arkeologisen tutkimuksen suorittamiseksi aluksi Wanhalinnan Linnavuorella, ja

2) että Wanhalinnan tilaa viljeltäisiin mahdollisimman voimaperäisesti mallitilana ja että tila säilytettäisiin kokonaisuutena siitä mitään poisluovuttamatta.

Turussa Juhana Wilhelm Snellmanin 150-vuotispäivänä, toukokuun 12 päivänä 1956.

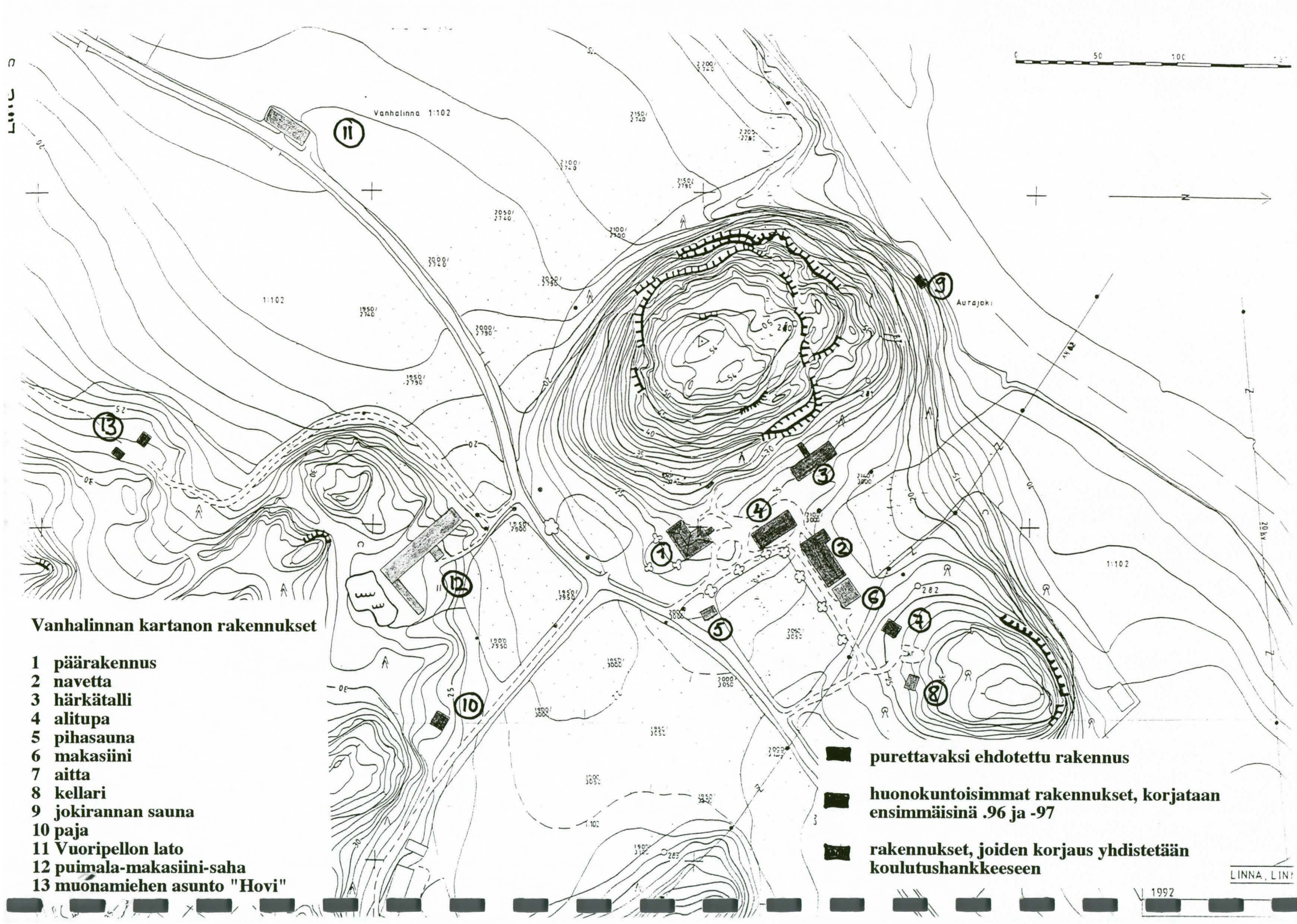
Ester Wanhalinna

Mauno Wanhalinna.....

Tämän lahjan Turun Yliopisto ottaa kiitollisena vastaan ja sitoutuu täyttämään edellämainitut ehdot.

Paikka ja aika edellämainitut.

Turun Yliopisto
Antti Järvi - Pentti

Vanhalinnan rakennusten vaurioista johtuvat kiireellisimmät korjaustarpeet

(tilojen muuttamisesta johtuvat tarpeet määriteltävissä myöhemmin)

Vuoripellon lato	puimala-saha-makasiini
- umpeutuneen ojan avaaminen rakennuksen ympäriltä - kaikkien seinien tukeminen följareilla - lahojen hirsikertojen vaihtaminen - kauttaaltaan vuotavan katon korjaaminen - lattiasienen saastuttaman maan poistaminen ja korvaaminen puhtaalla, booraksia maahan ja sienen lahottamien lattialautojen vaihtaminen - lattialautojen/maakosketuksen poistaminen - maalaus keittomaalilla	- puuston ja vesaikon raivaaminen rakennuksen seinustoilta - sahasiiven purkaminen dokumentoinnin jälkeen - makasiinin avoimen päädyn betonituen ja kannatinpalkkien suoristaminen ja päädyn painaminen paikoilleen - vuotavan katon korjaaminen - lahonneiden vesilistojen uusiminen - maalaus
makasiini (pihassa)	alitupa
- rakennuksen suoristus - rakennuksen nostaminen ja lattia irti maakosketuksesta - perustan tukeminen riittävän korkeilla nurkkakivillä - ympäristöön kertyvän veden kulun ohjaaminen pois rakennuksen alustasta avo-ojin tai salaojituksella - maalaaminen keittomaalilla	- katon vuotokohtien (frontonit) tiivistäminen - katon keskiosan (tallin alueella) tukeminen - kärryvajan ulkoseinän lahonneen alareunan tarkistaminen ja mahdollinen uusiminen - lahonneiden vesilistojen uusiminen - paikaltaan siirtyneiden perustusten palauttaminen paikoilleen - ullakon päätyikkunan lahonneiden vesilistojen uusiminen - kosteusolojen parantaminen tuhohyönteisongelman poistamiseksi - tallin sisäseinien ja katon tukeminen - lattiabetonin poistaminen tallista
sauna (pihassa)	
- vesikaton lahonneiden osien korjaus, koko tiilikatteen korjaaminen vedenpitäväksi - seinien alimpien hirsikertojen vaihtaminen - ikkunoiden ja ovien kunnostus - lahonneen materiaalin poistaminen sisätiloista - lattioiden kunnostus, betonilattian poistaminen - välikaton kunnostus - riittävän kuivuuden ja lämmön järjestäminen tuhohyönteisten poistamiseksi - maalaus	

